

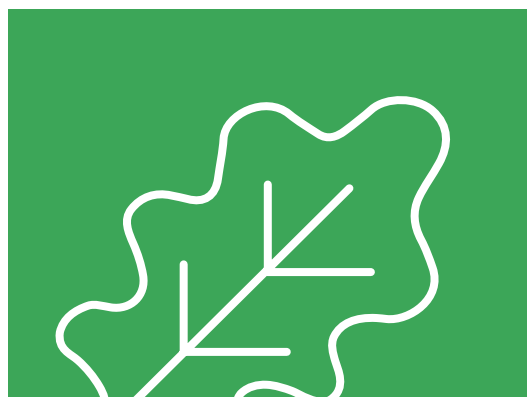
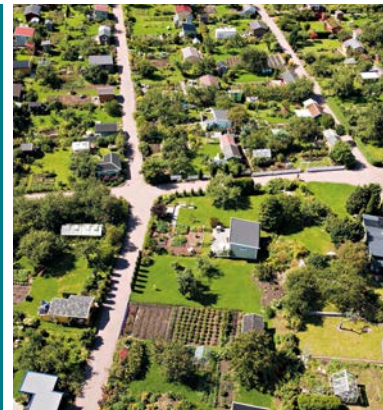
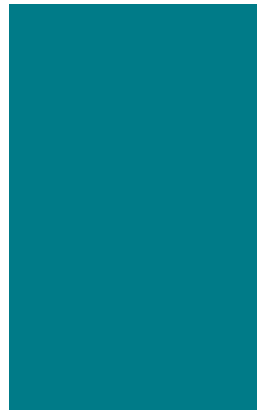

Kristiansand
kommune

Klima- og miljøstrategi

Handlingsplan til strategi for omstilling til et bærekraftig lavutslippssamfunn

Vedtatt av Kristiansand bystyre 21.06.2023

Innhold

Leseveiledning	3
Forord	5
Arealbruk og naturmangfold	6
Mat og jordbruk.....	12
Grønn mobilitet og logistikk	16
Bærekraftig steds- og eiendomsutvikling	22
Grønn omstilling i næringslivet	28
Forbruk og avfall	32
Klimaledelse	36

Leseveiledning

Nummerering av tiltak	
A	Arealbruk og naturmangfold
M	Mat og jordbruk
ML	Mobilitet og logistikk
B	Bærekraftig steds- og eiendomsutvikling
G	Grønn omstilling i næringslivet
F	Forbruk og avfall
K	Klimaledelse

Forord

I 2022 har Kristiansand kommune jobbet med å lage ny klima- og miljøstrategi, *Strategi for omstilling av Kristiansand til et bærekraftig lavutslippssamfunn 2022-2030*, som gir retning for hvordan Kristiansand som lokalsamfunn skal omstille seg til et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn.

Strategien er basert på en bred medvirkning-sprosess med blant annet innspill fra næringslivet, industri, akademia, organisasjoner og innbyggere. Fra mai til august 2022 var strategien på høring, der vi også ba om innspill til handlingsplanen.

Omstillingen til et lavutslippssamfunn vil kreve innovative og nye løsninger, men vil også forutsette endringer og stor grad av samhandling. Her vil kommunen som organisasjon ha en viktig rolle som samfunnsaktør, både på politisk og administrativt nivå. Arbeidet med å redusere klimagassutslippene må skje i et samarbeid mellom kommunen og andre offentlige aktører, universitetet/forskningsmiljøer, næringsliv, frivillige organisasjoner og innbyggerne. En helt nødvendig del av omstillingen til et lavutslippssamfunn er å gå fra en lineær økonomi til en sirkulærøkonomi. Vi må som samfunn forbruke mindre og ta bedre vare på ressursene våre.

Klima- og miljøstrategien er disponert slik at det gis en oversikt over utfordringsbildet og kunnskapsgrunnlaget både på et mer overordnet nivå, og derfra mer spesifisert for Kristiansand. På dette grunnlaget er strategien inndelt i syv satsingsområder, som gir retning for arbeidet med å redusere både direkte og indirekte klimagassutslipp.

I dette dokumentet finner du tiltak knyttet til hvert av de syv satsingsområdene i strategien. Alle delmål og strategier, er konkretisert i et eller flere tiltak i denne handlingsplanen.

Med referanse til de ulike tiltakene, er det listet en oversikt over ansvarlige administrative enheter i Kristiansand kommune og mulige samarbeidsaktører utenfor kommunen. Klima- og miljøstrategien er en plan for hele lokalsamfunnet, men hvor kommunen har et ansvar for å iverksette nødvendig samhandling.

Handlingsplanen inneholder tiltak som skal bidra til å senke både de direkte og de indirekte utslippene av klimagasser. De direkte utslippene er utslipp som fysisk skjer innenfor Kristiansands kommunegrenser, og som kan måles i kommunestatistikken. De indirekte utslippene skjer utenfor Kristiansands grenser, men er forårsaket av kommunens innbyggere og næringsliv gjennom forbruk av varer og tjenester. Det er antatt at de indirekte utslippene er 6–10 ganger større enn de direkte. Vi må derfor jobbe med alle utslippskilder, og utslippsreduksjonene må gjennomføres i hele samfunnet.

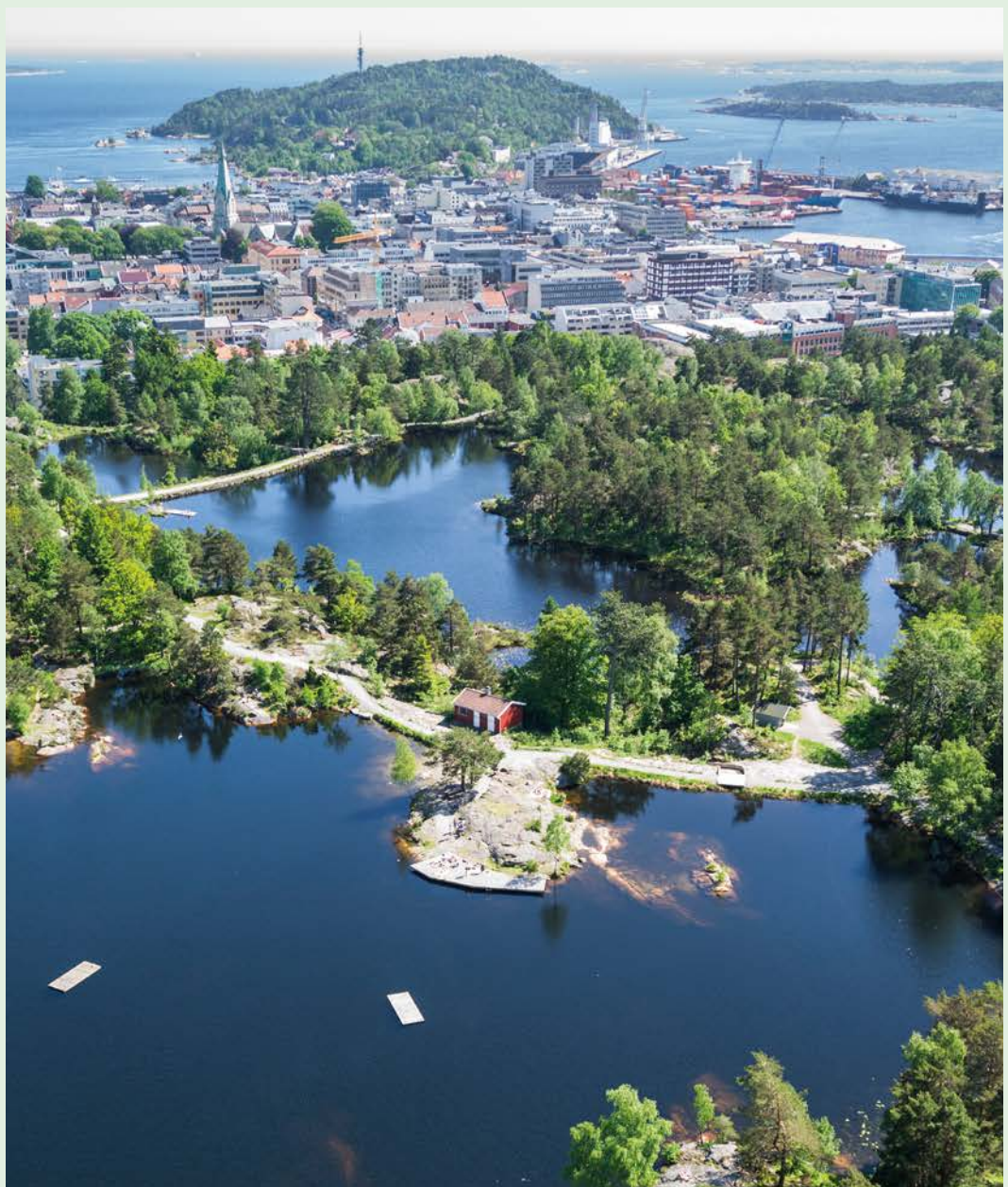
Kommunen ønsker at både strategi og handlingsplan skal etablere et grunnlag for dialog, formidling, tiltaksutvikling og gjennomføring både i kommuneorganisasjonen, kommunale foretak og Kristiansandsamfunnet. Tiltakene som er foreslått i denne handlingsplanen gjelder derfor for hele Kristiansandsamfunnet, ikke bare for Kristiansand kommune som organisasjon. Ansvarlige og berørte kommunale enheter/områder, kommunale selskap og partnere i sivilsamfunn og næringsliv har ansvar for å konkretisere tiltak/prosjekter og sikre at disse gjennomføres.

Prioritering av prosjekter og tiltak som er nødvendig for å følge opp strategien, vil skje gjennom kommunens ordinære plan- og budsjettprosesser. Vi antar at det samme kan skje i resten av samfunnet, som planlegging av økonomi og iverksetting av tiltak for å redusere klimagassutslippene.

Arealbruk og naturmangfold

Arealbruksendringer som nedbygging av skog, myr eller matjord, fører til store klimagassutslipp på grunn av tap av arealer med viktig karbonlagringsfunksjon. Som ansvarlig myndighet for arealplanlegging etter plan- og bygningsloven har kommunen en sentral rolle. Kommuneplanens arealdel er et viktig virkemiddel i dette arbeidet. Det er viktig å øke kunnskap om naturen og økosystemtjenester og benytte den i arealplanlegging og forvaltning.

Delmål A1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kommunen bruker areal og transportplanlegging aktivt til å utvikle et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn.	A1.1 Redusere transportbehovet gjennom samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, med vekt på mobilitet til fots, sykkel og med kollektivtransport.
	A1.2 Prioritere fortetting og transformasjon i og nær senterområder, for å redusere behovet for å ta i bruk nye utbyggingsområder.
	A1.3 Hindre omdisponering av dyrket mark og fastsette langsiktig grense for utbygging mot utmark og jordbruksområder, for å ivareta friluftssyn og landbrukshensyn og motvirke byspredning.
	A1.4 Sikre og videreutvikle overordnet og lokal grønnstruktur, med trygge forbindelser til boområder. Bevare 100-metersbeltet langs sjø og vassdrag, og tilrettelegge for allmennhetens bruk av strandsonen og elvebredder.

Tiltak delmål A1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
A1.1.1	Ta i bruk en klimaveileder for vurdering av klimakonsekvenser i plansaker inkludert klimagassberegninger.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan, Miljøvernenheten)	Agder Fylkeskommune	2024
A1.1.2	Supplere målbare kriterier for gjennomføring av arealpolitikk slik at måloppnåelse skal kunne vurderes på dette området. Dette gjelder særlig kriterier/indikatorer som ligger i økonomiplanen og utfordringsbildet.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling), Organisasjon		2024
A1.1.3	Legge økt vekt på funksjonell og miljømessig kvalitet i plansaker.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan og bygg, Miljøvernenheten)	Byggenæringen	2023-2030

A1.2.1	<p>Prioritere utbygging av kommunal infrastruktur og tjenester som fremmer et klimavennlig utbyggingsmønster:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunen må være aktiv aktør for utbygging av infrastruktur og bruk av kommunale midler i prioriterte områder • Utarbeide områdereguleringsplaner for prioriterte områder. • Områdereguleringsplan skal legge vekt på å videreutvikle områder til mer bærekraftige lavutslippssamfunn med utgangspunkt i den lokale konteksten • Det lages gjennomføringsmodeller for prioriterte områder • Kartlegge behov for offentlig infrastruktur ved utarbeidelse av utbyggingsprogrammet 	By- og stedsutvikling (Direktørens utbyggingsstab, Klima og arealutvikling, Plan og bygg, Ingeniørvesenet, Parkvesenet)		2024-2030
A1.2.2	Øke sambruk og flerbruk av de samme arealene på tvers av sektorinteresser og forskjellige behov.	By- og stedsutvikling, Oppvekst, Kultur og innbyggerdialog, Helse og mestring	Agder Fylkeskommune	2023-2030
A1.3.1	<p>Tilrettelegge for kortreist friluftsliv:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opprettholde og fornye et godt stinettverk. • Bedre tilgangen til friluftsområder fra der folk bor • Etablere nye strekninger av kyststi hvert år. 	Parkvesenet	Frivillige organisasjoner	2023-2030
A1.4.1	Kommunen setter rekkefølgekrav i reguleringsplaner som sikrer utbedring av grønnstruktur (inkl. grønn infrastruktur) og tilrettelegging for allmennhetens bruk av strandsonen og vassdrag.	By- og stedsutvikling, Plan og bygg		2023-2030

Delmål A2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Opptaket av klimagasser i naturen, på land, i ferskvann og i havet, øker mot 2030 og naturmangfoldet tas vare på.	A2.1 Forvalte natur slik at naturlige karbonlagre og naturmangfold på land, i ferskvann og i havet blir tatt vare på. Dette inkluderer restaurering av forringede økosystemer.
	A2.2 Ha god oversikt over naturtypene i Kristiansand og ta hensyn til områder med viktige naturmangfoldverdier og karbonrike arealer i arealplanlegging.

Tiltak delmål A2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
A2.1.1	Unngå ødeleggelse av natur og lukking av nye bekker. Kartlegge muligheten for naturrestaurering (eks. åpne bekker som har vært lagt i rør eller kanalisert, Opprettholde aktiv skjøtsel av prioriterte, viktige naturtyper som blomsterenger og slåttemark).	By- og stedsutvikling (Parkvesen, Ingeniørvesenet)	Agder Fylkeskommune, Statsforvalter, Statens vegvesen, Frivillige organisasjoner	2024-2025
A2.1.2	Utrede muligheter for å øke naturlig karbonlagring arealer på land, vann og i sjø i Kristiansand (eks. biokull, skogplanting).	By- og stedsutvikling (Parkvesen, Miljøvern)	Miljødirektoratet NIBIO	2024-2025
A2.1.3	Forvalte skog i Kristiansand klimavennlig. <ul style="list-style-type: none"> Innarbeide klima som hensyn i kommunens egen skogforvaltning og styrke kommuneskogene som et pionerområde for restaurering av rikere og villere natur, med klima- og miljøvennlig skogsdrift. Gå i dialog med private grunneiere og øke kunnskap om en skogforvaltning som tar hensyn til klimagassutslipp og -opptak. 	By- og stedsutvikling (Parkvesenet)	NIBIO, Agder Fylkeskommune, Skogeiere, Statsforvalteren	2024-2030
A2.1.4	Etablere Kristiansand som en «torvfri kommune» ved å stimulere til utfasing av torvprodukt hos private personer, gartnerier og veksthus.	By- og stedsutvikling (Parkvesen)	Agder Fylkeskommune, Statsforvalteren, NIBIO, Miljødirektoratet, gartnerier, Gartnerforbundet	Innen 2030
A2.1.5	Vurdere etablering av verneområder i havet i Kristiansand.	By- og stedsutvikling (Plan og bygg, Parkvesen)	Agder Fylkeskommune, Statsforvalteren, UiA, HI, NIVA.	2024-2025

A2.2.1	<p>Styrke kunnskapsgrunnlaget om naturen i Kristiansand:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bedre naturmangfoldkartlegging • Lage temakart for karbonrike arealer på land, vann og i sjø • Supplere naturtypekartlegging slik at det er tilstrekkelig oversikt over viktige områder for naturmangfold i kommunen • Lage temakart som synliggjør økosystemtjenester • Kartlegging og bekjempelse av fremmede arter 	By- og stedsutvikling (Parkvesen)	Agder Fylkeskommune, MDir	2024-2025
A2.2.2	<p>Ta i bruk nye verktøy for å vurdere klima- og naturpåvirkning for å kunne vurdere samspillseffekter av foreslåtte areal endringer for både naturmangfold og klima (inkludert karbonlagring og -opptak, reduksjon av klimagassutslipp, og redusert klimarisiko).</p> <p>Nye verktøy eks. inkluderer arealregnskap, naturregnskap, økosystemtjeneste, klimakalkulatorer og verktøy for å planlegge naturrestaurering og naturbaserte løsninger.</p>	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan og bygg, Parkvesen)	Agder Fylkeskommune, Miljødirektoratet, NIBIO	2023-2025
A2.2.3	Vurdere påvirkning på økosystemtjenester i konsekvensutredninger.	By- og stedsutvikling (Plan, Parkvesen, Klima og arealutvikling)	Kristiansand kommune, Agder Fylkeskommune	2023-2030
A2.2.4	Utarbeide et opplæringsprogram innenfor klima og natur som inngår i folkevalgtopplæringen.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan og bygg, Parkvesenet)	Agder Fylkeskommune, SABIMA, Statsforvalteren	2024

Mat og jordbruk

Mat og matproduksjon står for store deler av globale klimagassutslipp. Ved å være bevisst på hva vi spiser og hvordan vi produserer kan Kristiansand øke folkehelsen og samtidig redusere klima og miljøbelastningen fra mat. Fremtiden er avhengig av biologisk mangfold og matproduksjonen må foregå på en måte som gir god jordhelse og gode levevilkår for artene i økosystemene.

Delmål M1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand har alle god kompetanse om bærekraftig kosthold og matproduksjon.	M1.1 Stimulere til andelslandbruk.
	M1.2 Gjenreise skolehager og øke praktisk læring om økologi i skoler og barnehager.
	M1.3 Styrke kompetansen om bærekraftig kosthold og matproduksjon.

Tiltak delmål M1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
M1.1.1	Arrangere åpne arrangementer for innbyggerne med informasjon om dyrking og matproduksjon med muligheter til å delta i felles aktiviteter.	Parkvesenet	Klimaalliansen, bondelagene, Søgne vgs, hagelagene, NLR, KRS andelslandbruk	2023-2024
M1.2.1	Tverrfaglig og tverrsektoriell satsing på skolehager som pedagogisk ressurs i skoler og barnehager.	Oppvekst, Parkvesenet	Geitmyra matkultursenter, UiA, Naturmuseet	2023-2030
M1.2.2	Samarbeide med besøksgårder og andre tilbydere av kompetanse for skoler og barnehager.	Oppvekst, Parkvesenet	Bondelagene, Søgne VGS.	2023-2030
M1.3.1	Spre kompetanse om bærekraftig kosthold, matproduksjon og matsvinn gjennom arrangementer og kampanjer.	Miljøvernheten, parkvesenet, Ernæringsfysiolog	Geitmyra matkultursenter, UiA, Kvadraturforening, Matregion Agder	2023-2030

Delmål M2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand er det god matberedskap og marked for kortreist, bærekraftig mat.	M2.1 Etterspørre kvaliteter som sunn, kortreist og bærekraftig kvalitetsmat som reduserer matsvinn, i anskaffelser og rammeavtaler.
	M2.2 Styrke utviklingen av et bærekraftig og miljøvennlig jordbruk.
	M2.3 Unngå nedbygging av matjord, reparere naturlige kretsløp, styrke jordhelsen og naturlige karbonlagre.
	M2.4 Styrke bruken av kortreiste, bærekraftige råvarer som mat, gjødsel, dyrefôr og andre biologiske ressurser fra naturlige kretsløp.
	M2.5 Utvikle og legge til rette slik at Kristiansand blir ledende på urbant landbruk.

Tiltak delmål M2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
M2.1.1	Be om mer norsk, sesongbasert mat og tilrettelegge anskaffelser for lokalt næringsliv.	Innkjøp	Matregion Agder, Oslo met, Statsforvalteren, IAKA, OFA	
M2.1.2	Innarbeide krav til helsefremmende og bærekraftig mat i anskaffelsesstrategi og bestillingsrutiner til omsorgssentre, skole, barnehager, skolefritidsordning og kantiner.	Innkjøp, Helse og mestring, Oppvekst	Matregion Agder, OFA	
M2.1.3	Definere tydelig i innkjøpsprosesser at bærekraftig mat er mat som opprettholder og fremmer helsa til jord, planter, dyr mennesker og jordkloden som en udelelig helhet.	Innkjøp	NMBU	
M2.2.1	Arrangere kurs og kampanjer om jordbrukspraksis som forbedrer samspillet med naturressursene.	Parkvesenet, Miljøvernenheten	Landbruksrådgivning, Søgne VGS, NIBIO	
M2.2.2	Risikovurdering og oppdatering av kommunens kjemikaliregister og levere kjemikalier som farlig avfall.	Prosjektstab og Bedriftshelsetjenesten	Eco-online	2023

M2.2.3	Redusere bruken av kjemikaler i matproduksjon og jordbruk ved å øke bruk av mekaniske/ fysiske/ integrerte (nyttedyr) metoder.	Ingeniørvesenet, Parkvesenet	Nibio, NLR, Gartnerforbundet, NMBU, Økologisk Norge	2023-2030
M2.2.4	Se etter og øke kompetansen om alternativer til miljøskadelige stoffer.	Alle kommunens enheter som bruker miljøskadelige stoffer, Verneombud, Bedriftshelsetjenesten	FoU-miljøer, Arbeidstilsynet	2023-2030
M2.3.1	Fremme tiltak som reduserer muligheten for tap av matjord knytta til flom og erosjon.	By- og stedsutvikling		
M2.4.1	Være pådriver og tilrettelegge for økt produksjon av kortreiste og bærekraftige råvarer.	Business Region Kristiansand		
M2.5.1	Utarbeide en egen strategi og handlingsplan for urbant landbruk.	Parkvesenet		Vår 2023

Delmål M3 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kristiansand har redusert sitt matsvinn pr innbygger med 50%	M3.1 Bidra til kompetanseutvikling om matredding.
	M3.2 Legge til rette for å enkelt kunne redde mat.
	M3.3 Bidra til samarbeid mellom aktører i alle deler av verdikretsløpet knyttet til mat.

Tiltak delmål M3

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
M3	Tiltak for delmål M3 vil bli lagt frem i revidert handlingsplan mot matsvinn.	Miljøvernenheten		

Grønn mobilitet og logistikk

Transport er en av de større utslippsskildene i Kristiansand. Viktige tiltak vil være å jobbe for at nødvendig transport i størst mulig grad er utslippsfri, og ellers skape en bevisstgjøring for å redusere transportbehovet. Kommunen har en rolle som pådriver, initiativtaker og tilrettelegger. I handlingsplanen har vi vektlagt tiltak og løsninger som gjør at grønn mobilitet og logistikk bidrar til et utslippsfritt samfunn.

Delmål ML1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand er transport i det vesentlige utslippsfri i 2030.	ML1.1 I Kristiansand arbeider vi aktivt for at gange, sykling og bruk av kollektivtransport skal være et naturlig førstevalg.
	ML1.2 I Kristiansand legges det til rette for etablering av løsninger for delingsmobilitet for å redusere behovet for private transportmidler.
	ML1.3 Når kommunen kjøper nye biler og maskiner, er de utslippsfrie eller bruker bærekraftig fornybare drivstoff.
	ML1.4 Kommunen skal være en pådriver for overgang til utslippsfri kollektivtransport og taxi.
	ML1.5 I Kristiansand tilrettelegger vi for overgang til utslippsfrie kjøretøy i personbil-, vare- og godstrafikken i Kristiansand, og herunder tilrettelegge for etablering av nødvendig infrastruktur og utslippsfrie energikilder.

Tiltak delmål ML1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
ML1.1.1	Utvikle kollektivtilbud, gang- og sykkelveier, slik at det legges til rette for en kompakt byutvikling.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling)	AKT, Agder Fylkeskommune	Kontinuerlig
ML1.1.2	Satse videre på holdningsskapende informasjon og kampanjer for å få flere til å gå og sykle.	Areal og Transport (Klima og arealutvikling)		Kontinuerlig
ML1.1.3	Holde en høy standard på drift og vedlikehold av sykkel- og gangveinettet.	Areal og Transport, Ingeniørvesenet	Agder Fylkeskommune, Statens vegvesen	Kontinuerlig
ML1.1.4	Etablere, drifte og vedlikeholde sikker og god sykkelparkering i hele kommunen tilpasset ulike sykler.	Areal og Transport, Ingeniørvesenet, Parkvesenet		Kontinuerlig

ML1.1.5	Bruke parkeringspolitikken aktivt for å begrense biltrafikken.	Areal og Transport, Plan og Bygg, Ingeniørvesenet		Kontinuerlig
ML1.1.6	Fortsette arbeidet med fremkommelighets-tiltak for bussen.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling; Plan og Bygg, Ingeniørvesenet)	AKT, Agder Fylkeskommune, Statens vegvesen	2024-2027
ML1.2.1	Legge til rette for delingsordninger for bil/-elbil, båt, sykkel og mer.	Areal og Transport, Miljøvernenheten	Næringslivet, AKT	2024-2027
ML1.2.2	Legge til rette for at kollektivtransporten samordner løsninger for videre transport med sykkel, el-sparkesykkel eller lignende. Herunder sykkelgarasje på kollektivtransportterminaler. Samarbeide om utvikling av helhetlige mobilitetsløsninger.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan og bygg)	Næringslivet, AKT	2024-2027
ML1.3.1	Utskiftning av kommunale kjøretøy skal være utslippsfrie eller være egnet for bruk av bærekraftige og fornybare drivstoff.	Ingeniørvesenet		Innen 2030
ML1.3.2	Det legges til rette for utslippsfrie løsninger på bygg- og anleggsplasser.	Ingeniørvesenet, Eiendom, Prosjektstab, Innkjøp	Næringslivet	Innen 2030
ML1.3.3	Oppfordre til bruk av utslippsfrie renovasjonskjøretøy hos utførerne av nærings- og husholdningsrenovasjon.	Miljøvernenheten, Ingeniørvesenet	Avfall Sør, Næringslivet	2024-2027

ML1.4.1	Bidra til at det ved ny avtale for kollektivtransport skal sikres en størst mulig andel utslippsfrie kjøretøy.	Areal og Transport, Innkjøp	Kollektivtransport, AKT, Agder Fylkeskommune	2027-2030
ML1.4.2	Ved rammeavtaler for bruk av drosje, kjøp av varer og tjenester o.l., stiller kommunen krav om utslippsfrie kjøretøy.	Økonomi/Innkjøp	Drosjenæringen	2025
ML1.5.1	Kartlegge behovet og tilrettelegge for tilstrekkelig lademulighet for drosjenæringen, utslippsfrie privatbiler, og biler i næring.	Areal og Transport, Parkeringsenheten	Agder Fylkeskommune, Drosjenæringen	2024-2028
ML1.5.2	Vurdere konsekvensene av å innføre null- eller lavutslippssoner for all transport i sentrale områder.	Areal og Transport	Næringsforening, Næringsliv	2024-2026
ML1.5.3	Gjennomføre mulighetsstudie for etablering av distribusjonspunkt for varelevering i sentrum.	Areal og Transport	Næringslivet	2024-2026
ML1.5.4	Legge til rette for at større deler av godstransporten kan overføres fra vei til bane og skip eller utslippsfrie transportløsninger.	Areal og Transport, Kristiansand Havn	Transportaktører	Innen 2030
ML1.5.5	Innfase krav om bruk av nullutslippskjøretøy ved anskaffelser av varer og tjenester.	Økonomi/Innkjøp	Transportaktører	Innen 2030

Delmål ML2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kristiansand havn videreutvikles til å bli en moderne og internasjonalt ledende havn for omstilling til utslippsfrie løsninger.	ML2.1 Kristiansand havn arbeider med å tilrettelegge for transport- og logistikk-løsninger som reduserer klimagassutslipp, som eksempelvis tilrettelegge for godsoverføring fra vei til båt og bane.
	ML2.2 Kristiansand skal innen 2030 tilby land- og ladestrøm ved alle havnas kaier.
	ML2.3 Innen 2030 skal havnedriften av Kristiansand havn være basert på utslippsfrie løsninger.
	ML2.4 Kristiansand havn tar en aktiv rolle som energiknutepunkt, ved å tilrettelegge for utslippsfrie og utslippsreducerende drivstoff til sjøtransporten.

Tiltak delmål ML2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
ML2.1.1	Etablering av omlastningsspor ved fergeterminalen, for omlastning av containere på semihengere til jernbane.	Kristiansand havn	Transportselskaper, Bane Nor	Innen 2030
ML2.2.1	Videre utbygging av land- og ladestrøm og annen infrastruktur ved Kristiansand havn.	Kristiansand havn	Energiselskap	2024-2026
ML2.3.1	Etablering av ladeinfrastruktur for havnas og havneoperatørens maskiner og kjøretøy.	Kristiansand havn	Energiselskap, Bane Nor	2024-2026
ML2.3.2	Etablering av mobil fyllstasjon for hydrogen på havneområdet for hydrogendrevne maskiner/lastebiler.	Kristiansand havn	Næringsliv	2026-2028
ML2.4.1	Gjennomføre forprosjekt i samarbeid med relevante leverandører og kunder for å kartlegge fremtidige behov for bunkring av drivstoff.	Kristiansand havn	Næringsliv	2024-2026
ML2.4.2	Utrede muligheter for at eksisterende og fremtidige havneareal skal kunne tilby fremtidens ulike etterspurte energibærere.	Kristiansand havn, By- og stedsutvikling, Areal og transport, Plan og bygg		Kontinuerlig

Delmål ML3 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand reduseres transportbehovet ved innovative og kortreiste alternativer.	ML3.1 I Kristiansand er det naturlig å vurdere alternativer til reiser, som eksempelvis møter og samlinger gjennom digitale plattformer og lignende.
	ML3.3 I Kristiansand legges det til rette for at kortreiste produkter og tjenester blir foretrukne valg.

Tiltak delmål ML3

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
ML3.1.1	Oppfølging av vedtatt reglement for klimavennlig transport for arbeidsreiser.	Alle kommunal-områder		Kontinuerlig
ML3.2.1	Prioritere barn i eget nærområde ved tildeling av barnehageplasser. Det skal så langt som mulig sikres at barnehagen ligger i geografisk nærhet for å redusere bruk av bil.	Oppvekst	Private barnehager	Kontinuerlig
ML3.2.2	Sikre attraktive fritidstilbud for barn og unge i egen bydel.	Oppvekst, Kultur- og innbyggerdialog	Bydelsråd eller tilsvarende	Kontinuerlig
ML3.2.3	Legg til rette for løsninger som bidrar til redusert bilbruk i forbindelse med innkjøp. Eksempelvis ordninger som varelevering og retur.	Areal og transport	Næringsliv	2024-2028
ML3.2.4	Legge til rette for samhandling og samlokalisering av arenaer og publikumsfunksjoner.	Kultur- og innbyggerdialog		Kontinuerlig

Bærekraftig steds- og eiendomsutvikling

Bygg- og anleggsbransjen er en vesentlig bidragsyter til klimagassutslippene, og en bærekraftig utvikling av nye områder og eiendommer vil være et sentralt grep for omstilling. For dette området er i hovedsak tiltakene rettet mot kommunens rolle som myndighet gjennom å stille krav, kommunen som samfunnsansvarlig pådriver og tilrettelegging for en bærekraftig omstilling i bransjen, inkludert insentiver. Oppdatering av kunnskapsgrunnlag og kvalitetsarbeid er viktig for å nå målene formulert i strategien og implementert gjennom handlingsplanen. Kristiansand kommune vil gjøre flere tiltak for å redusere klimagassutslipp i egne prosjekter og har lansert en egen strategi for bygg og anlegg med tilhørende temaplan/handlingsplan med ytterligere detaljering av tiltakene.

Delmål B1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand har vi en klimavennlig stedsutvikling, og helhetlige prosjekter med kvalitet. Prosjekter har fokus på å fremme et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn.	B1.1 Steds- og eiendomsutvikling tar utgangspunkt i at det er behov for å sikre total kvalitet, inkludert reduksjon i klimagassutslipp. Med total kvalitet menes byggeskikk/arkitektur, identitet, landskaphåndtering, naturmangfold, kulturminneforvaltning, tjenestetilbud, rekreasjonstilbud, mulighet for utfoldelse for alle, med mer.
	B1.2 For hvert enkelt kommunesenter, bydelssenter og lokalsenter gjøres en vurdering av hva som er de viktigste forutsetningene for å initiere og forsterke en bærekraftig klimaomstilling.

Tiltak delmål B1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
B1.1.1	Ved behov for revisjon av relevante bestemmelser i kommuneplanen skal hensynet til total kvalitet, inkludert reduksjon i klimagassutslipp vurderes.	By- og stedsutvikling (Klima og arealutvikling, Plan og bygg)	Relevant fagmiljø (konsulenter), Agder Fylkeskommune, Statsforvalter	
B1.1.2	Total kvalitet, inkludert reduksjon i klimagassutslipp skal være vurdert i alle reguleringsplaner. Jfr. A1.1.1	By- og stedsutvikling (Plan og bygg)	Bransjeorganisasjoner	
B1.1.3	Foregangskommune og pådriver for total kvalitet, livsløpsanalyser og klimagassbudsjett i utviklingsprosjekter gjennom samarbeid med eksterne aktører.	By- og stedsutvikling – stab, Klima og arealutvikling, Eiendom	Bølgen bærekraftsenter, fagmiljø, bransjeorganisasjoner, andre kommuner og offentlige etater	2030
B1.2.1	Det skal utarbeides en analyse for bærekraftig klimaomstilling for Kvadraturen, bydelssenter og lokalsenter.	Klima og arealutvikling	Relevant fagmiljø (konsulenter)	2030

Delmål B2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand gjennomføres bærekraftige utviklingsprosjekter og innovative prosesser.	B2.1 I steds- og eiendomsutviklingsprosjekter skal det vurderes en tidligfase dialog med aktuelle interessenter. Hensikten er å utforske handlingsrommet for innovative klima- og bærekrafts-konseppter på en systematisk og grundig måte.

Tiltak delmål B2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
B2.1.1	Tilrettelegge for kompetanseheving om tidligfasedialog og innovative anskaffelser.	By- og stedsutvikling (Stab, Klima og arealutvikling) Innkjøp	Bølgen bærekraftsenter, Bransjeorganisasjoner, Offentlig fellesinnkjøp Agder (OFA)	2026
B2.1.2	Søke støtte/hjelpe til med søknader/få på plass støtteordninger for å realisere ambisiøse og innovative klima- og bærekraftsprosjekter.	By- og stedsutvikling (Stab, Klima og arealutvikling)	Bølgen bærekraftsenter, Byggenæringen	2026-2030
B2.1.3	Bonusordninger for klima- og miljøytelser i konkurranser og kontrakter.	By- og stedsutvikling – stab	Byggenæringen, Bransjeorganisasjoner	2026-2030

Delmål B3 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand er klimagassutslippene fra bygg og anlegg så lave som mulig. Vi har en sirkulær økonomi for materialer, og har redusert behovet for bygningsmasse.	B3.1 I alle sammenhenger kommunen direkte (egne anskaffelse) eller indirekte (gjennom krav til og/eller avtaler med utviklere) anskaffer varer og tjenester, skal fokus være på bærekraftig klimaomstilling (ombruk, materialgjenvinning, delingsløsninger, utslippsfrie maskiner, innovasjonspartnerskap mv).
	B3.2 Kristiansand kommune stimulerer til kreativ og utslippsbesparende gjenbruk av bygningsmasse og materialer, ved å alltid grundig vurdere rehabilitering før riving, og prioritere prosjekter med mest mulig sirkulærøkonomisk ressursbruk.
	B3.3 Det stimuleres spesielt til å fremme sambruk, f.eks. hybride konsepter, som er grunnleggende mer energi- og ressurseffektive enn tradisjonelle løsninger.

Tiltak delmål B3

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
B3.1.1	Vektlegge miljø og klima som tildelingskriterium i egne anskaffelser. Kvalifisere leverandører i anskaffelser gjennom å kreve relevante miljøsertifiseringer.	By- og stedsutvikling- stab Eiendom, Eiendom og analyse	Tilbydere fra byggenæringen, Leverandører til kommunen	2023-2030
B3.1.2	Prioritere salg og utbygging av kommunale områder som bidrar til omstilling til lavutslippssamfunnet.	By- og stedsutvikling og særlig Eiendom og analyse	Bransjeorganisasjoner, utbyggere	2023-2030
B3.1.3	Ved salg av kommunale utviklingsprosjekter skal det etableres ambisiøse miljøkrav.	By- og stedsutvikling (Eiendom og analyse, Plan og bygg)	Utbyggere, Bransjeorganisasjoner	2023-2030
B3.1.4	Utvikle byggeområder med klima- og miljøvennlige løsninger sammen med utbygger.	By- og stedsutvikling og særlig Eiendom og analyse	Byggenæringen	
B3.2.1	Utrede mulighetene for en ressursbank som muliggjør ombruk og materialgjenvinning, kartlegge bygge- og rivemasser.	By- og stedsutvikling – stab, Kristiansand eiendom, Miljøvernheten	Byggenæringen, bransjeorganisasjoner, Bølgen bærekraftsenter	2030
B3.2.2	Oppfordre til at klimagassberegninger for hele livsløpet for bygg brukes som beslutningsgrunnlag for valg av løsninger.	By- og stedsutvikling	Byggenæringen, bransjeorganisasjoner	

B3.3.1	Alle relevante arealplansaker som legges fram for politisk behandling skal inneholde beskrivelser og utredning i forhold til sirkulærøkonomi som eksempel delingsløsninger, sambruksløsninger og framtidig bruk av bygget med tanke på gjenbruk og fleksibilitet.	By- og stedsutvikling (Plan og bygg)	Utbyggere, Agder symbiose	2024-2030
B3.3.2	Vurdere ulike alternativer for arealbehov, arealeffektivitet, sambruksmuligheter, fleksibilitet og elastisitet.	By- og stedsutvikling	Byggenæringen	2023-2030
B3.4.1	Vi vil bruke veileder fra DFØ (Direktorat for forvaltning og økonomistyring) i anskaffelser for å øke andelen utslippsfrie byggeplasser og være pådriver for å få eksterne til å velge fossilfrie og utslippsfrie løsninger.	By- og stedsutvikling – stab, Klima og arealutvikling	Byggenæringen, bransjeorganisasjoner	2023-2026
B3.4.2	Bidra til at regelverket endres for å kunne kreve utslippsfri byggeplass. Jfr. ML1.3.2	By- og stedsutvikling, (Miljøvern, Areal og transport, Stab) Kommuneadvokaten	Bygge- og anleggsbransjen, Bransjeorganisasjoner	2023-2030
B3.4.3	Være pådriver for å få eksterne til å velge fossilfrie og utslippsfrie løsninger.	By- og stedsutvikling (Stab, Klima og arealutvikling)	Bransjeorganisasjoner, Bygge- og anleggsbransjen	2023-2030

Delmål B4 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kristiansand kommune er en forbildekommune for bærekraftig steds- og eiendomsutvikling, og en pådriver for klimaomstilling i bransjen.	B4.1 Egne eiendomsressurser og virkemidler knyttet til bærekraftig steds- og eiendomsutvikling (kjøp, salg, makeskifte, porteføljestyring, partnerskap m.m.) har fokus på å fremme bærekraftig klimaomstilling.
	B4.2 Tilrettelegge for samarbeidsarenaer og kunnskapsdeling som fremmer bærekraftig klimaomstilling i bransjen.

Tiltak delmål B4

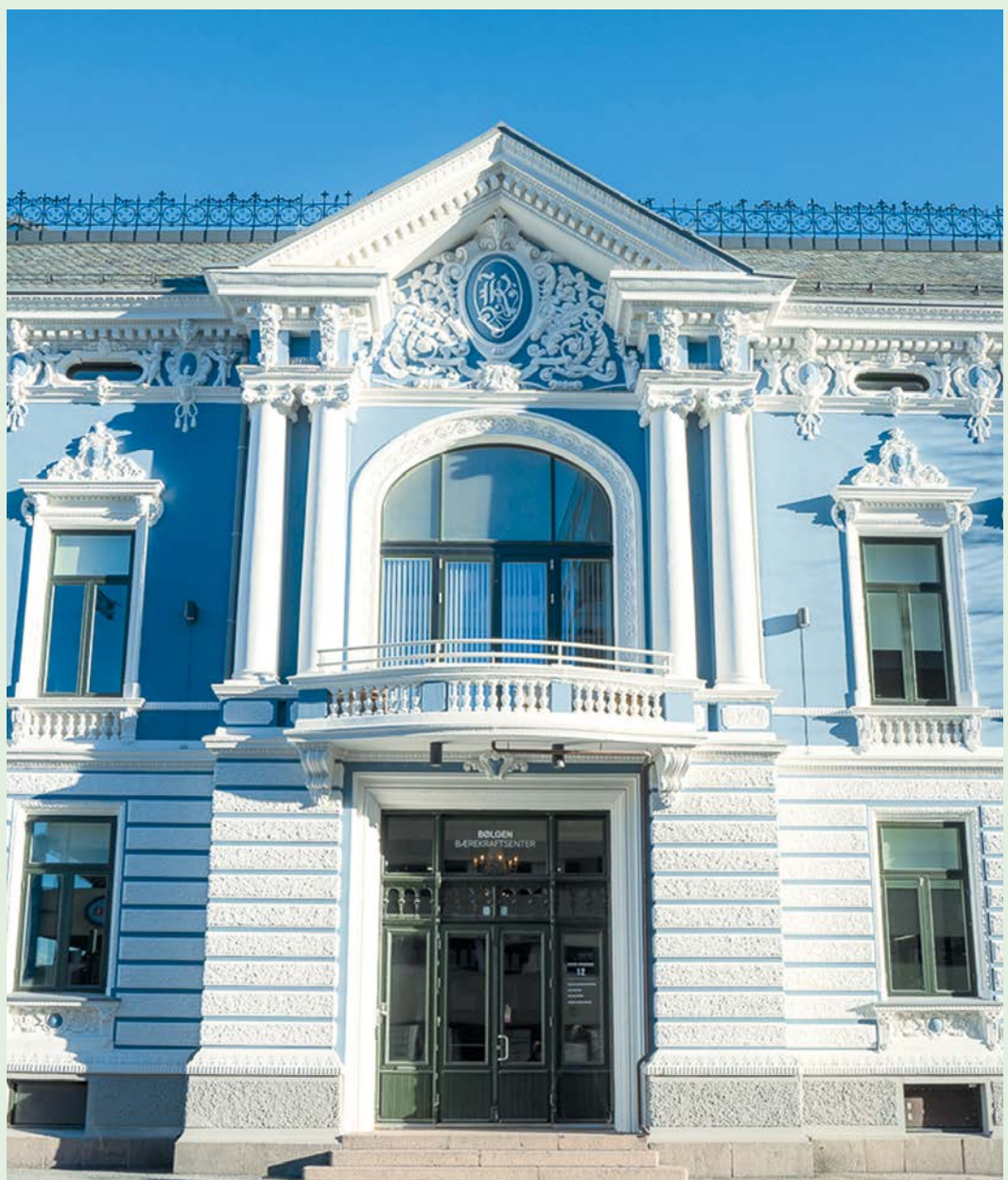
ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
B4.1.1	Kvalitetsarbeid og kompetanseheving internt som sikrer bærekraftig klimaomstilling i prosjekter.	By- og stedsutvikling		2023-2026
B4.2.1	Tilrettelegge for nettverk innenfor bygg og anleggsbransjen med fokus på bærekraft og omstilling.	Klima og arealutvikling	Bølgen bærekraftsenter, Byggforum	2023-2030

Grønn omstilling i næringslivet

Næringslivet er helt avgjørende i det grønne skiftet og for å nå klima- og miljømål i Kristiansand kommune. Tiltakene i dette satsningsområdet er utviklet i samspill med ulike nøkkelaktører innen næringslivet. Tiltakene setter søkelyset på å øke kunnskap i næringslivet, oppmuntre og støtte grønne innovasjoner og profesjonalisere klima- og miljøstyring i bedriftene. Dette skal bidra til å synliggjøre deres ansvar og gode resultater angående klima og miljø for eksempel med miljøsertifikater. Kommunen skal spille en aktiv rolle som innkjøper og myndighet for å prioritere grønne løsninger.

Delmål G1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand samarbeider offentlig og privat sektor om en kunnskapsbasert bærekraftig omstilling.	G1.1 Tilrettelegge for og samarbeide med små og mellomstore bedrifter om miljøsertifisering.
	G1.2 Definere indikatorer, måle, rapportere og identifisere nødvendige tiltak for å nå mål om bærekraftig omstilling.
	G1.3 Formidle tydelig hva som skal til for å nå kommunens klima- og miljømål og bidra til å øke kunnskap om bærekraftig klimaomstilling.

Tiltak delmål G1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
G1.1.1	Sertifisere Kristiansand som bærekraftig reisemål.	Business Region Kristiansand	Visit Sørlandet	
G1.1.2	Gjennomføre kampanjer for å øke Miljøfyrtårnsertifisering av virksomheter.	Miljøvernenheten	Stiftelsen Miljøfyrtårn, Bransjeorganisasjoner, Næringsforeninger	Kontinuerlig
G1.1.3	Etablere støtteordning for å øke Miljøfyrtårnsertifisering av virksomheter.	Miljøvernenheten	Bransjeorganisasjoner, Næringsforeninger	Kontinuerlig
G1.2.1	Utvikle nødvendige indikatorer for å følge opp og vurdere effekt av tiltak og virkemidler for bærekraftig omstilling.	Strategi, Miljøvernenheten	Agder Fylkeskommune, Næringslivet, Næringsforeninger	Kontinuerlig
G1.2.2	Etablere et permanent samarbeid med næringslivet for å sette mål, hensiktsmessige tiltak og regelmessig oppfølging for å nå kommunens klimamål.	Business Region Kristiansand, Miljøvernenheten	Agder Fylkeskommune, Eyde klyngen, Klimapartnere, Næringsforeninger, Bølgen bærekraftsenter	
G1.3.1	Innhente og dele kunnskap om tilgjengelig teknologi og klimaløsninger.	Miljøvernenheten, Forskning og innovasjon	Bølgen bærekraftsenter, Forskningsinstitusjoner	Kontinuerlig
G1.3.2	Videreutvikle Bølgen bærekraftsenter som arena for kunnskapsdeling.	Klima og areal, Miljøvern	Bølgen bærekraftsenter	Kontinuerlig

Delmål G2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand er bærekraft en konkurransekraft	G2.1 Bruke kommunens rolle som innkjøper aktivt for å bidra til grønn omstilling av næringslivet.
	G2.2 Motivere næringslivet og styrke gründerskap gjennom bruk av insentiver og innovasjon.
	G2.3 Benytte regionens ressurser og kompetanse samt tiltrekke nye virksomheter for å utvikle fremtidens bærekraftige løsninger.
	G2.4 Stimulere utvikling av nye kortreiste verdikjeder og løsninger for mer ansvarlig forbruk og produksjon.
	G2.5 Samarbeide med næringslivet og legge til rette for omstilling til en sirkulær økonomi.
	G2.6 Kristiansand kommune skaper nye forretningsmuligheter innen reparasjon og salg av brukte varer, ved å redusere innkjøp av nye varer i egen drift.
	G2.7 Samarbeide med industrien og forbrenningsanlegg for etablering av bærekraftige forretningsmodeller for karbonfangst og -utnyttelse (CCS/CCU).

Tiltak delmål G2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
G2.1.1	Stille krav i anskaffelser om at leverandører og produkter skal være miljøsertifisert, der det er relevant.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab	Kommuner, Fylkeskommuner, Direktorat for offentlig forvaltning og økonomistyring, Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA)	Kontinuerlig
G2.1.2	Implementere ambisiøse og treffsikre miljø- og klimakrav og bruk av tildelingskriterier, insentiver og kontraktsvilkår i anskaffelser.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab	Kommuner, Fylkeskommuner, Direktorat for offentlig forvaltning og økonomistyring	Kontinuerlig
G2.1.3	Ved anskaffelser vektlegges miljøfotavtrykk, kvalitet og investerings- og driftskostnader for hele produktets levetid fremfor innkjøpskostnader, der det er relevant.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab	Kommuner, Fylkeskommuner, Direktorat for offentlig forvaltning og økonomistyring	Kontinuerlig

G2.1.4	Bidra til at det utvikles og tas i bruk nye innovative miljø- og klimavennlige teknologier, produkter og løsninger.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab, Forskning og innovasjon, Business Region Kristiansand	Bølgen bærekraftsenter, Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA)	Kontinuerlig
G2.2.1	Samarbeide med og motivere næringslivet til mer klimavennlig virksomhet gjennom reguleringer, innkjøpsmakt og insentiver.	Miljøvernenheten, Alle kommunal-områder		Kontinuerlig
G2.2.2	Skape en samarbeidsarena for utvikling og utprøving av nye klimaløsninger, sammen med andre aktører på tvers av sektorer, forvaltningsnivåer og næringer.	Miljøvernenheten, Alle kommunal-områder	Bølgen bærekraftsenter, Agder Fylkeskommune	Kontinuerlig
G2.3.1	Innføre en fast dag for bærekraftige innovasjoner/gjøre innovasjoner bærekraftig. Mulighet for å presentere og drøfte ideer, få innspill fra andre, nettverking.	Klima og areal, Business Region Kristiansand	Bølgen bærekraftsenter, Næringsforeninger, Bransjeorganisasjoner	Kontinuerlig
G2.3.2	Fremme gründerskap med bærekraftige forretningsmodeller.	Klima og areal, Business Region Kristiansand	Bølgen bærekraftsenter, Etablerersenter Agder, Innoventus sør	Kontinuerlig
G2.4.1	Bruke innkjøpsmakten for å fremme lokalt næringsliv.	Innkjøp , By- og stedsutvikling prosjektstab	Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA)	Kontinuerlig
G2.5.1	Videreutvikle Bølgen bærekraftsenter som en samarbeidsplattform og møtearena for omstilling.	Klima og areal	Bølgen bærekraftsenter	Kontinuerlig
G2.5.2	Utvikle og bruke samarbeidsplattformen Agder symbiose strategisk for mer sirkulær økonomi i regionen.	Business Region Kristiansand, Miljøvernenheten, Forskning og innovasjon	Agder Fylkeskommune, Agder symbiose	Kontinuerlig
G2.6.1	Fremme innkjøp av brukte varer i egen drift for å utvikle nye, sirkulære forretningsmodeller.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab	Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA)	Kontinuerlig
G2.7.1	Bruke dialog, eierstyring og kommunale virkemidler for å utvikle løsninger for etablering av karbonfangst og -utnyttelse ved forbrenningsanlegg og industri.	Klima og areal, Eierstyring, Business Region Kristiansand, Forskning og innovasjon	Industri, Returkraft	Kontinuerlig
G2.7.2	Jobbe aktivt mot nasjonale myndigheter for å framskynde en investeringsbeslutning for karbonfangst og -lagring for Returkraft.	Eierstyring	Returkraft	Kontinuerlig

Forbruk og avfall

I Kristiansand vil vi jobbe for konkurransedyktig og bærekraftig verdiskaping gjennom «sirkulære» prinsipper som minimerer ressursutvinning – enten til materialbruk eller energiformål. Vi vil satse på mer bærekraftig forbruk og muligheter til reparasjon, ombruk og lang levetid for materielle ressurser. Sammen vil vi skape smarte og innovative løsninger som sørger for redusert forbruk. Avfall er ubrukte ressurser og for å nå målene vil vi etablere tiltak som sørger for at avfall ikke lenger kan kalles avfall, men blir til stadig nye ressurser som føres tilbake i økonomien i et tilnærmet evig lukket kretsløp.

Delmål F1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand har vi en bærekraftig sirkulærøkonomi som innebærer at «verdikjeder» erstattes av «verdikretsløp» og uønskede stoffer er tatt ut av kretsløpet.	F1.1 Fremme sirkulære og bærekraftige løsninger gjennom forvaltning, innkjøp og anskaffelser.
	F1.2 Samarbeide med flere aktører om å utvikle og realisere sirkulærøkonomiske forretningsmodeller.
	F1.3 Etablere og videreutvikle en regional samarbeidsplattform for å styrke det sirkulære arbeidet for å finne nye løsninger og bruksområder for avfallsfraksjoner.

Tiltak delmål F1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
F1.1.1	Inngå rammeavtaler for kjøp av brukte varer, og inngå rammeavtaler for reparasjon. Nye rammeavtaler for innkjøp skal inkludere returordninger.	Innkjøp		
F1.1.2	Bruke nasjonale veiledere for bærekraftige anskaffelser (DFØ) for å oppnå mer ansvarlig forbruk og produksjon når innkjøpsstrategier utarbeides og rammeavtaler inngås.	Innkjøp		
F1.2.1	Støtte smarte innovative løsninger som sørger for reduksjon av forbruk og avfall.	Business Region Kristiansand, Miljøvernenheten		
F1.2.2	Vurdere sambruk/ delingsordning på enkelte områder eller for spesifikke produkter.	Samhandling og innovasjon, Innkjøp		
F1.3.1	Utvikle og bruke samarbeidsplattformen Agder symbiose strategisk, som beskrevet i G2.5.2, for å oppnå økt utnyttelse av avfallsfraksjoner.	Business Region Kristiansand, Miljøvernenheten, Forskning og innovasjon	Agder Fylkeskommune, Agder symbiose	Kontinuerlig

Delmål F2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
I Kristiansand har vi smart plastbruk og høyt fokus på marin forsøpling.	F2.1 Redusere bruk av unødvendig plast og fremme flerbruksløsninger.
	F2.2 Forebygge at avfall havner på avveie.
	F2.3 Støtte marint opprydningsarbeid fra frivillige og lokale aktører.

Tiltak delmål F2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
F2	Tiltak for å nå delmål F2 kommer i revidert handlingsplan mot marin forsøpling.	Miljøvernenheten, Parkvesenet, Ingeniørvesenet	Frivillige org, Statsforvalter, Næringsliv	

Delmål F3 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Menge av produsert restavfall i Kristiansand er halvert i 2030 på grunn av betydelig redusert forbruk og økt materialgjenninningsgrad minst 65% innen 2030.	F3.1 Prioritere reduksjon av forbruk, ombruk og materialgjenvinning framfor forbrenning.
	F3.2 Tilrettelegge for mer deling, bytting, utlån, reparasjon og ombruk og gjøre slike tilbud bedre kjent for innbyggere og næringsliv.
	F3.3 Etablere bedre systemer for ombruk, særlig av møbler, elektronikk, byggematerialer og tekstiler.
	F3.4 Etablere gode avfalls løsninger som gjør det enkelt å kildesortere.

Tiltak delmål F3

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
F3.1.1	Lage tiltaksplan for bærekraftig forbruk av materielle ressurser.	Innkjøp, Eiendom, Miljøvernenheten		
F3.1.2	Samarbeide om kampanjer og tilrettelegge for å få feilsorteringer ut fra restavfallet.	Miljøvernenheten	Avfall Sør	
F3.2.1	Legge til rette for fiksekurs og lokale møteplasser for vedlikehold- og reparasjonsmuligheter hvor man kan samhandle på tvers av aldersgrupper.	Kultur og innbyggerdialog	Fikselaugget	
F3.2.2	Finne gode løsninger sammen med aktører for reparasjon av produkter, innsamling og salg av brukte produkter.	Miljøvernenheten, Business Region Kristiansand	Kvadraturforening, Næringsforening	
F3.2.3	Mer samarbeid mellom ulike organisasjoner for å skape delingsordninger og digitale markedsplasser som synliggjør hvilke ressurser man har i regionen.	Fritidsenheten, frivilligheten, Samhandling og innovasjon, Miljøvernenheten		
F3.2.4	Fremme og utvikle BUA som delingsløsning for alle barn og unge i kommunen.	Fritidsenheten		
F3.3.1	Støtte ombruksinitiativer og digitale markedsplasser som synliggjør hvilke ressurser man har til ombruk i regionen.	Miljøvernenheten	Agder symbiose, Avfall sør, Bølgen bærekraftssenter	
F3.4.1	Kjøre pilotprosjekter sammen med renovasjonsvirksomheter med mål om å øke kildesorteringen.	Miljøvernenheten	Avfall sør	
F3.4.2	Kommunisere løsninger for bedre kildesortering for innbyggere og bedrifter.	Miljøvernenheten	Avfall sør, UIA, Miljøfyrtårn	

Klimaledelse

For at Kristiansand kommune skal lykkes med omstilling til et lavutslippssamfunn er det behov for en ledelse som viser tydelig retning, prioriterer klimatiltak, viser handlekraft og motiverer til innsats i hele kommunen. Klima- og miljøstyring og tydelig klimakommunikasjon både internt i organisasjonen og eksternt er sentralt for at vi kan omstille oss. Tiltakene som presenteres i dette satsningsområdet er et resultat av innspillene kommunen har fått og kommunens egen kunnskapsgrunnlag.

Delmål K1 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kommunen er en nøkkel-aktør i omstillingsarbeidet, og har tydelig klimaledelse	K1.1 Ivareta klima- og miljøperspektivet i alle administrative og politiske beslutningsprosesser.
	K1.2 Initiere og gjennomføre utviklingsprosesser som er nødvendige for å få til omstillingen til lavutslippssamfunnet.
	K1.3 Utøve effektiv klimaledelse ved å sette tydelige mål som følges opp og gjennomføring av konkrete tiltak.
	K1.4 Benytte seg av hensiktsmessige systemer og verktøy for omstillingsarbeidet.
	K1.5 Sikre at kommunen har nødvendig og oppdatert klima- og miljøkompetanse på tvers av ansvarsområder.
	K1.6 Jobbe helhetlig med klimagassreduksjon for å redusere utslipp kommunen har ansvar for, både innenfor og utenfor kommunens grenser.
	K1.7 Bruke innkjøpsrollen aktivt for å redusere kommunens forbruk, klimagassutslipp og miljøbelastning.
	K1.8 Sikre at ledere og ansatte tar sin del av ansvaret for klimaledelse og for at kommunen skal være et godt forbilde for klimaomstilling.
	K1.9 Bruke aktivt eierstyring som virkemiddel for omstilling.

Tiltak delmål K1

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
K1.1.1	Forbedre veiledning til hvordan klima- og miljøkonsekvenser skal svares ut i saksfremlegg.	Strategi, Miljøvernenheten		Kontinuerlig
K1.2.1	Lage en oversikt over sentrale forsknings- og utviklingsbehov, som skal brukes for å prioritere og igangsette omstillingsprosjekter.	Forskning og innovasjon, Miljøvernenheten, Strategi		Kontinuerlig
K1.2.2	Samarbeide med og innhente kunnskap fra relevante miljøer og nettverk.	Forskning og innovasjon, Miljøvernenheten, Strategi	Forskningsinstitutter, Utdanningsinstitusjoner, Nasjonale og internasjonale nettverk	Kontinuerlig
K1.3.1	Utvikle og bruke styringsverktøy for å identifisere, tallfeste, utføre, kontrollere og korrigere klimamål og -tiltak både i organisasjonen og på samfunnsnivå.	Miljøvernenheten, Økonomi, Business Region Kristiansand	Næringslivet	Kontinuerlig
K1.4.1	Videreutvikle kommunens klima- og miljøledelsessystem og samkjøre systemer som f.eks. Miljøfyrtårn, Klimabudsjett og Styringsportalen.	Miljøvernenheten, Økonomi	Stiftelsen Miljøfyrtårn	Kontinuerlig
K1.5.1	Utvikle og jevnlig gjennomføre opplæringstilbud og veiledning for å øke klima- og miljøkompetanse hos ledere og alle ansatte.	Miljøvernenheten, Organisasjon, Samhandling og innovasjon		Kontinuerlig

K1.6.1	Være en pådriver for at Miljødirektoratet utarbeider regnskap for klimafotavtrykk.	Miljøvernenheten	Miljødirektoratet	Kontinuerlig
K1.6.2	Identifisere og gjennomføre klima- og energieffektiviseringstiltak som også kan bidra til å redusere forbruk og indirekte utslipp både i organisasjonen og på samfunnsnivå.	Miljøvernenheten, Alle kommunal- områder		Kontinuerlig
K1.7.1	Ivareta at klima og miljøhensyn inkluderes i kommunens anskaffelsesstrategier og disse følges opp.	Innkjøp, By- og stedsutvikling prosjektstab	Offentlig fellesinnkjøp på Agder (OFA).	Kontinuerlig
K1.8.1	Innføre og kontinuerlig forbedre klima- og miljøledelse i alle kommunens områder/enheter og ha tydelig ansvarsfordeling.	Miljøvernenheten, Samhandling og innovasjon, Organisasjon, Virksomhetsstyring		Kontinuerlig
K1.8.2	Sertifisere hele kommunens organisasjon som Miljøfyrtårn.	Miljøvernenheten, Alle kommunale områder	Stiftelsen Miljøfyrtårn	2023
K1.9.1	Videreutvikle samhandling mellom arbeidet med klimabudsjettet og virksomhetene Kristiansand kommune har eierskap i, og videreutvikle bruk av eierskapsmeldingen for klima- og miljøføringer til virksomhetene.	Klimabudsjetteamet, Eierskap		Kontinuerlig

Delmål K2 - Slik vil vi ha det:	Strategier - Slik gjør vi det:
Kommunen stimulerer innbyggere og næringsliv til klimavennlig atferd gjennom informasjon, dialog og samarbeid.	K2.1 Etablere og forbedre samarbeid med aktører i hele samfunnet som kan bidra til at kommunens ambisjoner om bærekraftig klimaomstilling realiseres.
	K2.2 Kommunisere målrettet og kunnskapsbasert informasjon, som skaper forståelse, engasjement og nødvendige holdnings- og atferdsendringer.

Tiltak delmål K2

ID	Tiltak	Ansvarlig i Kristiansand kommune	Mulige eksterne aktører	Tidsperiode
K2.1.1	Inkludere næringsliv og innbyggere tidlig i aktuelle prosesser knyttet til klima, gjennom folkemøter, god informasjonsformidling og muligheter for samskaping.	Miljøvernenheten, Alle kommunal-områder	Næringsliv, Næringsforeninger, Bransjeorganisasjoner, Innbyggere, Frivillige organisasjoner	Kontinuerlig
K2.1.2	Samhandle tett med byens næringsliv, forskere, organisasjoner og innbyggere for å utvikle løsninger for et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn. Utøve rollen som samfunnsutvikler og bruke kommunens virkemidler.	Miljøvernenheten, Alle kommunal-områder	Næringsliv, Næringsforeninger, Bransjeorganisasjoner, Innbyggere, Frivillige organisasjoner	Kontinuerlig
K2.1.3	Bruke Miljøuka som en strategisk satsning for å mobilisere nye og kjente aktører til en felles innsats for bærekraftig omstilling.	By- og stedsutvikling		Kontinuerlig
K2.2.1	Gjennomføre jevnlige spørreundersøkelser om klima og miljø blant Kristiansands befolkning og næringsliv og offentliggjøre resultater.	Miljøvernenheten, Forskning og innovasjon	Forskningsinstitutter, Næringsliv, Innbyggere	Kontinuerlig
K2.2.2	Legge til rette for kompetanseheving om klimaomstilling for næringsliv, inkludert nasjonale og internasjonale føringer og prioriteringer.	Business Region Kristiansand, Miljøvernenheten	Bølgen bærekraftsenter, Næringsforeninger, Bransjeorganisasjoner, Forskningsinstitutter, Innoventus Sør	Kontinuerlig
K2.2.3	Informere om kommunens klima- og miljømål, og hva som forventes og kreves for å nå disse.	Miljøvernenheten	Bølgen bærekraftsenter, Næringsforeninger, Bransjeorganisasjoner, Frivillige organisasjoner	Kontinuerlig
K2.2.4	Bruke ulike arenaer i hele kommunen til å informere innbyggerne om klima- og miljømålsettinger og hva som kan gjøres for å nå disse.	Miljøvernenheten, Organisasjon		Kontinuerlig

Design: Tress Design

Foto: Anne Lise Norheim (s. 12, forsidebilde - tomatplante)

Anders Martinsen (s. 6, s. 22, s. 27, s. 36, forsidebilde - flyfoto)

Kjell Inge Søreide (s. 11, s. 16, s. 32, forsidebilde - skjærgård)

South Coast Creative (s. 28, baksidebilde - Bølgen bærekraftsenter)

Kristiansand
kommune

Postboks 4
4685 Nodeland
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no

